

sence of the bicameral structuring of modern parliaments is defined, which consists in delimiting their functional purpose: the lower chambers of these parliaments aim to ensure popular representation and implement high-quality lawmaking, while the upper chambers represent territories and traditional regional elites. It is concluded that bicameralism in the conditions of the development of modern parliamentarism is a complex, multifaceted phenomenon, one of the indicators of the qualitative level of civic maturity of society, which corresponds to the principles of democratization and decentralization of power, which are in demand in modern conditions, as they determine the prospects for the development of civil society in the context of European values. which will contribute to Europeanization and optimal integration of the state into the leading countries.

Keywords: bicameralism, parliamentarism, bicameral system, upper house, lower house.

DOI: 10.33766/2524-0323.101.23-35

УДК: 342.2; 341.3; 342.7

Мельничук С. М., докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри державно-правових дисциплін Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка (м. Івано-Франківськ, Україна)

e-mail: smmelnichyk@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-7270-040X>

ФУНКЦІЇ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розглянуто вплив воєнного стану на функції сучасної держави.

З метою отримання цілісного уявлення про зміни в обсягах діяльності сучасної держави, на території якої запроваджений і діє особливий правовий режим – воєнний стан, у роботі було використано методологічний інструментарій, витребуваний тематикою, в основі якого філософські, загальнонаукові концептуальні підходи, а також характерні для сучасної юридичної науки способи й методи.

Для належного наукового пошуку в межах цієї проблематики було з'ясовано зміст таких категорій, як сучасна держава (соціальна публічна інституція, що забезпечує цілісність, управління та розвиток суспільства в процесі реалізації її функцій), конституційна модель держави (суверенна, демократична, правова, соціальна держава), мета держави (забезпечення цілісності, управління і розвитку суспільства), завдання держави (питання, які обумовлені її метою та потребують розв'язання в процесі реалізації функцій держави), функції держави (найбільш доцільний обсяг діяльності держави, що спрямована на розв'язання її завдань), котрі в сучасній теорії держави не мають однозначного розуміння. Встановлено, що конституційна модель сучасної держави об'єктивує логічні взаємовідносини її функціональних сфер – завдання, які мають нормативне закріплення в Конституції України. А їх зміст опосередковує функції сучасної держави, які піддаються змінам під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів.

© Мельничук С. М., 2023

Досліджено, що низка функцій держави піддалася змінам, з огляду на запровадження обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб, а також інституційних проблем сфери публічного управління, регуляторних новацій у фінансовій сфері та іншого на період воєнного стану.

З'ясовано, що доцільність та обсяг застосування обмежень прав людини відбувається з врахуванням загроз національній безпеці й корелюється з міжнародними документами.

Ключові слова: сучасна держава, модель держави, мета держави, завдання держави, функції держави, воєнний стан, конституційні права людини і громадянина, Конституція України.

Постановка проблеми. Деякі сучасні процеси суттєво змінюють не тільки світовий порядок, але й основні параметри його суб'єктів – держав, зокрема їх функціональну складову. Трансформації соціального простору, зумовлені глобалізацією, інтеграцією чи порушеннями міжнародного правопорядку, вимагають від сучасних держав гнучкості у швидкому реагуванні на виклики часу й переформатування організації і здійснення державної влади під вимоги, що спричинені зовнішніми факторами впливу. Такі процеси виявляють рівень організації держави, корельований з її моделлю та метою функціонування, які опосередковують готовність держави до її досягнення в процесі розв'язання завдань та реалізації державних функцій, з одного боку, з іншого – виступають детермінантом переходу держави на вищий щабель свого розвитку.

Сьогодення сучасної держави Україна є складним, з огляду на впливу на її функціонування не тільки глобалізаційних, інтеграційних процесів, а, насамперед, повномасштабної війни, яка зачепила всі сфери її життєдіяльності. У цих умовах актуальним є дослідження змін в обсягах діяльності сучасної держави, на території якої запроваджений і діє більше як рік особливий правовий режим – воєнний стан, що вносить функціональні, інституційно-правові корективи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що питання функцій держави були розглянуті в наукових дослідженнях О. Джураєвої (функції сучасної держави, 2006 р.), І. Мотилія (становлення та розвиток внутрішніх функцій української держави, 2007 р.), у контексті правових форм реалізації функцій сучасної держави Україна – С. Мельничук (2019р.), державного ладу – Л. Наливайко (2010р.) чи характеристик окремих функцій держави, зокрема О. Бермічевої (2002 р.), В. Дронова (2018 р.), Ю. Загуменної (2011 р.), О. Климентьєвої (2014 р.), О. Варич (2006 р.), В. Мельниченка (2012 р.), Д. Носікова (2016 р.), П. Онопенка (2005 р.) та інших.

Водночас питання функцій сучасної держави є дискусійними та й недостатньо дослідженими, тому вони потребують поглибленого наукового аналізу, насамперед із позицій динамічного розвитку суспільних відносин і тих суттєвих змін, що відбуваються під впливом дії обмежень особливого правового режиму – воєнного стану.

Формулювання цілей. Метою статті є з'ясування впливу воєнного стану на функції сучасної держави.

Виклад основного матеріалу. Цілісне уявлення впливу воєнного стану на функції сучасної держави потребує розгляду питань, пов'язаних із розумінням таких категорій у сучасній теорії держави, як: «сучасна держава», «модель держави», «мета держави», «завдання держави», «функції держави».

У юридичній літературі автори оперують різними за змістом поняттями «держава». Здебільшого під ними (поняттями) розуміють динамічну систему, яка здійснює управління суспільством і змінюється під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів (явищ, подій та процесів) чи форму політичної організації суспільства (у більшості сучасних народів), яка використовує спеціальний апарат для здійснення управління, арбітрування й легалізованого примусу і діє на основі адміністративно-територіального розподілу і громадянства [1, с. 5; 2; 3].

Наведені вище розуміння держави лише виявляють її загальні ознаки, але не повною мірою відображають такі, що притаманні сучасній державі. Щодо поняття «сучасна», то це ознака, що характеризує державу нинішнього часу з урахуванням трансформацій, які відбуваються під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів, у тому числі, глобалізаційних та інтеграційних процесів, що опосередковують її функціонування й передбачають аналіз уявлень про таку державу. Однак слід зауважити, що кожна окремо взята держава, у той чи інший період свого розвитку, має свою мету, завдання, організацію, функції, по-різному реагує на зовнішні, внутрішні фактори впливу, формує взаємовідносини з особою, світовою спільнотою, тим самим окреслює свою сутність, досягає мети шляхом, який відповідає її моделі.

Модель держави опосередковує широкий діапазон ідей, які охоплюють центральні аспекти того, яким повинне бути побудоване суспільство, і дають відповідь на запитання, якою повинна бути роль держави [4, с. 48].

У сучасний період більшість держав світу, у тому числі й держава Україна, обрали демократичний шлях розвитку та формуються за такою конституційною моделлю: суверенна, демократична, правова, соціальна держава (зокрема, ця модель розвитку сучасної держави Україна зафіксована в Конституції України, а питання щодо неї неодноразово висвітлювалася у юридичній літературі). Це означає, що в сучасній державі спостерігається формування демократичних (створення умов для функціонування громадянського суспільства, координація інтересів різних соціальних груп, ідеологічний плюралізм, децентралізація влади та інші), правових (верховенство права, взаємна відповідальність особи й держави, загальнодозвільні методи регулювання, розподіл влади, юридична захищеність особи та інші), соціальних (забезпечення соціальних гарантій, визнання людини найвищою соціальною цінністю, соціальний захист та інші) параметрів.

Таким чином, сучасна держава є динамічною, уособлює сучасні принципи розвитку, є системою внутрішніх зв'язків і відносин [5, с. 85].

Для подальшого дослідження візьмемо за основу поняття, за яким сучасна держава Україна розуміється як соціальна публічна інституція, яка забезпечує цілісність, управління та розвиток суспільства в процесі реалізації її функцій [6, с. 63], оскільки воно відображає основні ознаки сучасної держави, її мету, окреслює низку питань, які потребують розв'язання.

Особливу увагу варто звернути на мету сучасної держави, оскільки точність її визначення може певною мірою слугувати показником якісного рівня функціональних можливостей держави, закладених у її потенціал розвитку. Мета сучасної держави формується під кутом зору конституційної моделі, яка об'єктивує логічні взаємовідносини її функціональних сфер.

Слід зауважити, що в західній юридичній науці функції держави здебільшого ототожнюються саме з видами завдань держави [7, с. 74-75], або ж як діяльність, спрямовану на виконання завдань держави [8, с. 80-81].

Завдання сучасної держави, а саме ті, що забезпечують цілісність, управління та розвиток суспільства, нормативно закріплені в Конституції України, тому мають об'єктивний характер. Свідченням цього є нормативне закріплення завдань за суб'єктами, уповноваженими на виконання функцій сучасної держави Україна, створених для розв'язання завдань і реалізації функцій держави на конкретній ділянці управління суспільством, і їх повноваження корелюють із ними.

Наприклад, такі положення, як: «забезпечити захист суверенітету і територіальної цілісності України» (ст. 17), «забезпечити державну безпеку і захист державного кордону України» (ст. 17), «зовнішньополітична діяльність, спрямована на забезпечення національних інтересів і безпеки» (ст. 18), «правовий порядок» (ст. 19) та інші – свідчать про регламентацію в Конституції України завдань щодо забезпечення цілісності держави. А завдання щодо управління справами суспільства фіксуються в положеннях ст. 16 (забезпечення екологічної безпеки), ст. 8 (забезпечення конституційних прав і свобод), ст. 13 (забезпечення захисту усіх суб'єктів власності), розділу II (створення юрисдикційного механізму захисту прав людини), ст. 6 (розподіл влади), ст. 95 (формування бюджетної системи), ст. 85, 106, 116, 119, 150, 121, 124 (розподіл повноважень між органами влади) та інші. У ст.ст. 11, 7, 10, 12 Конституції України є низка положень щодо завдань розвитку суспільства та завдань, які гарантують взаємодію сучасної держави Україна з іншими соціальними суб'єктами.

Для розв'язання кожного з виявлених завдань сучасної держави Україна найбільш доцільною буде державна діяльність, обсяг та межі якої обумовлені змістом кожного з цих завдань. І якщо завдання визначають зміст питань, які необхідно розв'язати, то функції – найбільш доцільний обсяг діяльності держави щодо їх розв'язання. А відтак функція є категорією системного аналізу, яка дає змогу сформулювати найбільш доцільну конструкцію діяльності, що дозволить розв'язати завдання та досягти мети [9, с. 32-34].

Варто зауважити, що наукова література містить різні класифікаційні групи функцій держави, які є певною мірою умовними в сучасний період розвитку держави. Водночас, класифікації функцій держави за різними критеріями використовуються з різними цілями, тому некоректним буде ствердження про неправильність будь-якої з них. У розвитку держави немає чітких ліній розмежування між окремими періодами, що робить будь-яку класифікацію умовною. Тож відносність будь-якої класифікації функцій держави, у тому числі й наявних, зумовлена змінами в сучасних державах.

З огляду на виокремлені вище завдання сучасної держави, її зовнішніми функціями є, зокрема: 1) функція міждержавного співробітництва (обсяг і межі діяльності держави щодо протидії загрозам національній та міжнародній безпеці, правопорядку тощо); 2) функція міжнародної співпраці (розв'язання завдань у гуманітарній та економічній сферах, розширення та зміцнення міжнародних зв'язків та авторитету сучасної держави у світовому співтоваристві); 3) функція інтеграції (розв'язання завдань держави, зумовлених процесом політичного, економічного, правового зближення з Європейським Союзом).

До внутрішніх функцій сучасної держави Україна можна віднести, зокрема, такі: 1) функція забезпечення національної безпеки (захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності); 2) функція встановлення та реалізації правових засобів впорядкування суспільних відносин (розв'язання завдань сучасної держави у правовий спосіб, шляхом встановлення і закріплення, коригування і практичного здійснення приписів); 3) функція формування професійного й ефективного апарату держави (охоплює процес створення збалансованої системи органів держави); 4) функція фіксування і забезпечення прав і свобод людини, юридичної захищеності особи; 5) функція гарантування розвитку і захисту всіх форм власності; 6) функція соціального забезпечення; 7) функція створення умов для формування громадянського суспільства і взаємодія з ним [6, с. 72-73].

Слід зауважити, що пропоновані функції сучасної держави не є абсолютними та вичерпними, оскільки державі властивий динамічний та відкритий характер. Адаптація функцій до змін у сучасній державі є їх необхідною властивістю, оскільки цінність і значущість виявлених функцій сучасної держави полягає саме в тому, що кожна з них дає змогу досягати мети (окресленої моделлю держави – політико-юридичним ідеалом держави), розв'язувати ті чи інші завдання, здійснювати регулюючий вплив на найважливіші сфери суспільного життя в той чи інший період розвитку держави, чи детерміновані певними факторами.

Динамізм сучасних процесів робить поправку до переліку як завдань, так і функцій сучасної держави, з огляду на зовнішні та внутрішні фактори, тобто обставини, які будь-яка сучасна держава не може змінити, але зобов'язана враховувати для обґрунтованого визначення завдань й способів їх розв'язання задля досягнення своєї мети. Тобто такий фактор є ваговою умовою розвитку сучасної держави, виступає в ролі детермінанта, який визначає завдання держави, а відтак її функції.

Наприклад, у сучасний період, одним зі значущих зовнішніх факторів впливу на державу Україна є насамперед стан міжнародного правопорядку, який впливає на функціонування правової, демократичної державності. Повномасштабна війна, як зовнішній фактор, обумовлює масштабність її впливу на різні сфери життєдіяльності суспільства, окреслює першочерговість тих чи інших завдань сучасної держави, що потребують розв'язання, зокрема й щодо посилення

національної безпеки (яка є ґрунтом для функціонування держави України як незалежної та суверенної).

Реагування на такий зовнішній детермінант знаходить свій вияв у суттєвих змінах черговості завдань, спрямованих і на цілісність, і на розвиток, і на управління суспільством, а відтак і в обсягах діяльності держави щодо їх розв'язання – її функціях, оскільки з початком повномасштабної війни на території держави Україна введений особливий правовий режим – воєнний стан, який передбачає надання окремих повноважень щодо усунення загрози національній безпеці та її забезпечення, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб відповідним органам державної влади.

Запровадження воєнного стану завжди викликає шоковий вплив на різні сфери життєдіяльності держави і суспільства. Це пов'язано як з інституційно-правовими змінами, що слідують у цьому випадку, так і з головною причиною запровадження такого стану – військовою агресією ззовні, а відтак і з різкою трансформацією цілої низки неформальних інститутів, що слідує за нею. Досвід закордонних країн показує, що основними викликами, з якими стикаються країни під час воєнних дій на своїй території, є: руйнування усталених механізмів управління державою, різка зміна структури економіки, втрата значної частини бюджетних надходжень, загострення соціальних і демографічних проблем, посилення бідності, інфляція, а також зниження інвестиційної активності бізнесу [10, с. 32].

В умовах такого особливого правового режиму військовим командуванням разом із військовими адміністраціями, які можуть за потреби залучати органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, можуть запроваджуватися заходи, що визначені в положеннях Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [11]. Вони можуть стосуватися тимчасового обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, а саме: 1) запровадження трудової повинності до працездатних осіб, не залучених до роботи в оборонній сфері та захисту критичної інфраструктури і не заброньованих за підприємствами, установами та організаціями на період дії воєнного стану, залучення їх в умовах воєнного стану до суспільно корисних робіт; 2) примусове відчуження майна, що перебуває у приватній власності для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану; 3) запровадження комендантської години, а також встановлення спеціального режиму світломаскування; 4) встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів; 5) перевірки документів в осіб, проведення огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян; 6) заборони проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів; 7) заборони діяльності політичних партій, громадських об'єднань, якщо вона спрямована на зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на стійкість критичної інфраструктури, права і свободи

людини, здоров'я населення; 8) заборони або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан; 9) зміни умови праці, відповідно до законодавства про працю; 10) заборони громадянам, які перебувають на військовому або спеціальному обліку в Міністерстві оборони України, Службі безпеки України чи Службі зовнішньої розвідки України, змінювати місце проживання (місце перебування) без дозволу військового комісара або керівника відповідного органу Служби безпеки України чи Служби зовнішньої розвідки України; обмежувати проходження альтернативної (невійськової) служби; 11) запровадження нормованого забезпечення населення основними продовольчими і непродовольчими товарами; інтернування (примусово оселяти) громадян іноземної держави, яка загрожує нападом чи здійснює агресію проти України.

Окрім зазначених, обмеження можуть стосуватися також прав і законних інтересів юридичних осіб, а саме: 1) примусового відчуження майна, що перебуває в комунальній власності, вилучення майна державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану; 2) вводу особливого режиму роботи об'єктів критичної інфраструктури та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення; 3) зміни режим роботи підприємств, установ та організацій усіх форм власності для потреб оборони, проводити інші зміни виробничої діяльності; 4) регулювання роботи підприємств, установ, організацій і закладів культури та засобів масової інформації; заборони торгівлею зброєю, сильнодіючими хімічними та отруйними речовинами, алкогольними напоями; 5) встановлення особливого режиму у сфері виробництва та реалізації лікарських засобів, які мають у своєму складі наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори, інші сильнодіючі речовини; 6) вилучення у підприємств, установ й організацій навчальної та бойової техніки, вибухових, радіоактивних речовин і матеріалів, сильнодіючих хімічних та отруйних речовин.

Водночас, саме Указ Президента визначає, які будуть застосовуватися обмеження. Так, згідно з положеннями Указу Президента № 64/2022 від 24 лютого 2022 р. «Про введення воєнного стану» на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб у межах та в обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану [12].

Слід зазначити, що національна безпека виступає, відповідно до міжнародних документів та Конституції України, критерієм обмежень, які застосовують під час введення воєнного стану. Низка міжнародних договорів, ратифікованих Україною, передбачає відступ держави від зобов'язань під час надзвичайної ситуації. Зокрема, такі положення містяться в ст. 15 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, де зазначено, що під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією,

виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням, згідно з міжнародним правом [13], ст. 4 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, де вказано, що під час надзвичайного становища в державі, при якому життя нації перебуває під загрозою і про наявність якого офіційно оголошується, держави-учасниці цього Пакту можуть вживати заходів на відступ від своїх зобов'язань за цим Пактом тільки в такій мірі, у якій це диктується гостротою становища, за умови, що такі заходи не є несумісними з їх іншими зобов'язаннями за міжнародним правом і не тягнуть за собою дискримінації виключно на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи соціального походження. Будь-яка держава, що бере участь у цьому Пакті і використовує право відступу, повинна негайно інформувати інші держави, що беруть участь у цьому Пакті, за посередництвом Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй про положення, від яких вона відступила, і про причини, що спонукали до такого рішення. Має бути також зроблено повідомлення через того ж посередника про дату, коли вона припиняє такий відступ [14].

Йоганнесбурзькі принципи [15], ухвалені 01.10.1995 року групою експертів сфери міжнародного права, національної безпеки і прав людини, ґрунтуються на міжнародних і регіональних правових нормах щодо захисту прав людини, поточної правовій практиці держав (зокрема, на рішеннях національних суддів) і на загальних Принципах права, що визнані міжнародним співтовариством, визнають юридичне застосування Сіракузьких принципів [16], що відносяться до Міжнародної конвенції з громадянських і політичних прав, а також Паризьких мінімальних стандартів щодо прав людини в надзвичайних ситуаціях), обґрунтовують доцільність та обсяг застосування обмежень прав людини з урахуванням загроз національної безпеці.

У цих же документах закріплені ті права, від яких відступати не можна за жодних умов.

Зважаючи безпосередньо на Указ Президента № 64/2022 від 24 лютого 2022 р. «Про введення воєнного стану», під обмеження підпадають, зокрема право на: недоторканість житла, таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, особисте і сімейне життя, свободу пересування, вільний вибір місця проживання, вільно залишати територію України; свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, можливість брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати й бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом; працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується; страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів особами, які працюють; на освіту.

У юридичній літературі висловлюється думка й щодо проблеми реалізації права осіб на розгляд справ, які почали розглядати до початку війни на території України, оскільки правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами, тому забороняється скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства [17, с. 201].

Зауважується, що війна де-факто вплинула на здійснення адміністративного судочинства і в питаннях щодо застосування норм процесуального права. Суди визнають, що загроза національній безпеці є безпосередньою підставою для обмеження цього права. У справах щодо обмеження свободи слова суди вирішують, де межа між забезпеченням цього права і тією шкодою, якої може завдати ця «свобода слова», загрожуючи національній безпеці. Закон дає суду дискрецію – дозволяє діяти за суддівським розсудом. Незалежний суд може надати безсторонню оцінку, коли захищається суто індивідуальний інтерес, і коли за ним приховуються великі ризики для держави, які потребують реагування, і коли універсальні підходи мирного часу є незастосовними [18].

Також наголошується, що умовах воєнного стану зростає важливість оптимізації процесів управління державою та її регіонами. Це ставить нові виклики перед системою публічного управління в Україні. Передусім необхідно налагодити ефективну взаємодію між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства задля подолання наявних інституційних проблем, які гальмують адаптацію країни до умов воєнного стану, а також обмежують перспективи її економічного розвитку на повоєнному етапі. До таких проблем, зокрема, належать інституційні прогалини в нормативно-правовому забезпеченні адміністративно-територіальної реформи, а також опортуністична поведінка значної частини населення. Важливого значення в нинішніх умовах також набуває формування в Україні нової системи стратегічного управління розвитком держави та її регіонів і громад з урахуванням актуальних потреб воєнного часу [10, с. 32].

Урядом в екстреному порядку було запроваджено низку важливих регуляторних новацій, покликаних зменшити фіскальне навантаження на бізнес та стимулювати розвиток малого підприємництва. Заходи з лібералізації економіки свідчать, що в Уряді чітко усвідомлюють прямий взаємозв'язок між ступенем економічної свободи і темпами економічного розвитку [19].

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що функціонування сучасної держави опосередковано її конституційною моделлю, яка безпосередньо визначає її мету, та ті важливі питання, які потребують розв'язання в процесі реалізації її функцій задля досягнення мети. На завдання держави, а відтак і її функції здійснюють значний вплив зовнішні та внутрішні фактори, під дією яких вони корелюються. Тому будь-яка класифікаційна група функцій сучасної держави має умовний характер, а її цінність полягає в поглиблених знаннях про державу на тому чи іншому етапі її розвитку. Самі функції сучасної держави видозмінюються частково чи набувають іншого змісту. Такий адаптивний характер функцій сучасної держави уособлює їх значущість, оскільки кожна виявлена фу-

нкція дає змогу досягати мети, розв'язувати ті чи інші завдання, здійснювати регулюючий вплив на найважливіші сфери суспільного життя в той чи інший період розвитку держави під впливом різних детермінантів, як то запровадження воєнного стану.

Такий особливий режим функціонування сучасної держави впродовж значного часу впливає перш за все на черговість тих завдань, які потребують розв'язання за допомогою доцільних обсягів діяльності держави. Запровадження обмежень відбувається з урахуванням норм міжнародного права, а їх критерієм виступає національна безпека. Обмежувальні заходи впливають на функції держави, змінюючи самі обсяги діяльності держави, а також способи її здійснення. При цьому держава й надалі демонструє свою здатність розв'язувати важливі питання свого функціонування навіть у таких надскладних умовах задля досягнення мети сформованої під кутом зору конституційної моделі – забезпечення цілісності, управління та розвитку суспільства.

Використані джерела:

1. Погорілко В. Ф. Теоретичні і практичні проблеми сучасного українського державотворення. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2005. № 10. С. 5-17.
2. Оборотов Ю. Н. Традиции и обновление в правовой сфере: вопросы теории. О.: Юрид. л-ра, 2002. 278 с.
3. Лобода Ю. П. Цінність держави як її соціальна сутність (теоретико-методологічні аспекти дослідження): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 2001. 20 с.
4. Шварцмантель Д. Идеология и политика. Пер. с англ. Х.: Изд-во Гуманитарный Центр, 2009. 312 с.
5. Осічнюк Ю. В., Зубов В. С., Молчанов І. М. та ін. Філософія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Атіка, 2003. 461 с.
6. Мельничук С. М. Правові форми реалізації функцій сучасної держави України: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2019. 478 с.
7. Chaumont Ch. Lesorganization sinternationals. Paris, 1962/63. P. 74-75.
8. Haas E. B. Beyond the Nation-State. Functionalism and International Organization. Stanford: Stanford University Press, 1964.
9. Мельничук С. М. Правові форми реалізації функцій сучасної держави України: загальнотеоретична характеристика. Монографія. Івано-Франківськ: Видавець Кущнір Г. М., 2018. 346 с.
10. Борщевський В. В., Василиця О. Б., Матвеев Є. Е. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*. 2022 р. №2 (76). С. 30-35
11. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. [Електронний ресурс] URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>. (дата звернення: 04.01.2023)
12. Про введення воєнного стану: Указ Президента від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. [Електронний ресурс] URL : <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>. (дата звернення: 04.01.2023)

13. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): Конвенція, Міжнародний документ, Протокол № 995_004 від 04.11.1950. [Електронний ресурс] URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text. (дата звернення: 04.01.2023)

14. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Пакт, Міжнародний документ № 995_043 від 16.12.1966. [Електронний ресурс] URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text. (дата звернення: 04.01.2023)

15. Йоганнесбурзькі принципи «Національна безпека, свобода висловлювання і доступ до інформації» (1995 р.)/ 2004. [Електронний ресурс] URL : <https://www.jl.lviv.ua/n32texts/johannesburg.htm>. (дата звернення: 04.01.2023)

16. Сіракузькі принципи тлумачень обмежень та відступів від Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. Документ ООН E/CN.4/1985/4. [Електронний ресурс] URL : <https://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14624>. (дата звернення: 04.01.2023)

17. Храпенко О. О. Вплив воєнного стану на діяльність судової системи та адвокатури України. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття»* (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права): у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 200-202.

18. Судді КАС ВС розповіли про окремі аспекти застосування норм процесуального права в умовах війни. 2022. [Електронний ресурс] URL : <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1333117>. (дата звернення 04.01. 2023)

19. Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії на українське суспільство. Центр Разумкова. Київ, 2022. 277 с. URL : https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_Gum.pdf. (дата звернення: 04.01.2023)

References:

1. Pohorilko, V. F. (2005) Teoretychni i praktychni problemy suchasnoho ukrainskoho derzhavotvorennya. *Bulleten Ministerstva yustytssii Ukrainy - Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine*, 10, 5-17. [in Ukrainian].
2. Oborotov, Y. N. (2002) Tradytssy y obnovenye v pravovoi sfere: voprosu teoryy. O.: Yuryd. l-ra. [in Russian].
3. Loboda, Yu. P. (2001) Tsinnist derzhavy yak yii sotsialna sutnist (teoretyko-metodolohichni aspekty doslidzhennia). *Extended abstract of candidate's thesis*. Odesa. [in Ukrainian].
4. Shvartsmantel, D. (2009) Ydeolohiya y polytyka. Per. s anh. Kharkiv.: Yzd-vo Humanytarnyi Tsent. [in Ukrainian].
5. Osichniuk, Yu. V., Zubov, V. S., Molchanov, I. M. et al. (2003) Filosofiia: navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. Kyiv : Atika. [in Ukrainian].
6. Melnychuk, S. M. (2019) Pravovi formy realizatsii funktsii suchasnoi derzhavy Ukraina. *Doctor's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].
7. Chaumont, Ch. (1962/63) Lesorganization sinternationals. Paris. P. 74–75. [in English].
8. Haas, E. B. (1964) Beyond the Nation-State. *Functionalism and International Organization*. Stanford: Stanford University Press. [in English].

9. Melnychuk, S. M. (2018) *Pravovi formy realizatsii funktsii suchasnoi derzhavy Ukraina: zahalnoteoretychna kharakterystyka*. Monohrafiia. Ivano-Frankivsk: Vydavets Kushnir H. M. [in Ukrainian].

10. Borshechivskyy, V. V., Vasylytsia, O. B., Matvieiev, Ye. E. (2022) *Publichne upravlinnia v umovakh voiennoho stanu: instytutsiini transformatsii, stratehichne planuvannia ta mekhanizmy rozvytku. Derzhava ta rehiony. Serii: Publichne upravlinnia i administruvannia - Derzhava ta rehiony. Serii: Publichne upravlinnia i administruvannia*, 2 (76), 30-35. [in Ukrainian].

11. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu: Zakon Ukrainy vid 12.05.2015 № 389-VIII. (2015) [Electronic resource] N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>. [in Ukrainian].

12. Pro vvedennia voiennoho stanu: Ukaz Prezydenta vid 24 liutoho 2022 r. № 64/2022. (2022) [Electronic resource] N. p. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>. [in Ukrainian].

13. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod (z protokolyamy) (levropeiska konventsiiia z prav liudyny): Konventsiiia, Mizhnarodnyi dokument, Protokol № 995_004 vid 04.11.1950. (1950) [Electronic resource] N. p. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text. [in Ukrainian].

14. Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski i politychni prava: Pakt, Mizhnarodnyi dokument № 995_043 vid 16.12.1966. (1966) [Electronic resource] N. p. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text. [in Ukrainian].

15. Yohannesburzki pryntsypy «Natsionalna bezpeka, svoboda vyslovliuvannia i dostup do informatsii» (1995 r.). (2004) [Electronic resource] N. p. URL : <https://www.ji.lviv.ua/n32texts/johannesburg.htm>. [in Ukrainian]

16. Sirakuzki pryntsypy tlumachen obmezhen ta vidstupiv vid Mizhnarodnoho paktu pro hromadianski i politychni prava. Dokument OON E/CN.4/1985/4. [Electronic resource] (N. d.) N. p. URL : <https://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14624>. [in Ukrainian]

17. Khrapenko, O. O. *Vplyv voiennoho stanu na diialnist sudovoi systemy ta advokatury Ukrainy. Yevropeiskyi vybir Ukrainy, rozvytok nauky ta natsionalna bezpeka v realiakh masshtabnoi viiskovoi ahresii ta hlobalnykh vyklykiv KhKHiI stolittia» (do 25-richchia Natsionalnoho universytetu «Odeska yurydychna akademiia» ta 175-richchia Odeskoi shkoly prava) (v. 2 t: t. 2) : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Odesa, 17 chervnia 2022 r.) - The European choice of Ukraine, the development of science and national security in the realities of large-scale military aggression and global challenges of the 21st century" (to the 25th anniversary of the National University "Odesa Law Academy" and the 175th anniversary of the Odesa School prava) (Vol. 1-2: Vol. 2) : materials of the International Scientific and Practical Conference (Odesa, February 17, 2022), 200-202. / V. Kivalov (Ed.). Odesa : Vydavnychiy dim «Helvetyka». [in Ukrainian].*

18. Suddi KAS VS rozpovily pro okremi aspekty zastosuvannia norm protsesualnoho prava v umovakh viiny. (2022). [Electronic resource] N. p. URL : <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1333117>. [in Ukrainian].

19. Sotsialno-ekonomichni ta humanitarni naslidky rosiiskoi ahresii na ukrainske suspilstvo. (2022) Tsetr Razumkova. Kyiv. URL : https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_Gum.pdf. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 05.01.2023

Melnychuk S., Doctor of Law, Professor, professor of the department of State and Legal Disciplines Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

FUNCTIONS OF THE MODERN STATE UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL

The article examines the influence of martial law on the functions of the modern state. In order to obtain a holistic view of changes in the scope of the activities of the modern state, on the territory of which a special legal regime - martial law - has been introduced and operates, this work used a methodological toolkit demanded by the subject, based on philosophical, general scientific conceptual approaches, as well as typical for modern approaches and methods of legal science.

For a proper scientific search within the framework of this issue, the content of such categories as the modern state (social public institution that ensures the integrity, management and development of society in the process of implementing its functions), the constitutional model of the state (sovereign, democratic, legal, social state) was clarified), the purpose of the state (ensuring the integrity, management and development of society), the tasks of the state (issues that are determined by its purpose and need to be solved in the process of implementing the functions of the state), the functions of the state (the most appropriate scope of the state's activities aimed at solving its tasks), which in the modern theory of the state do not have a clear understanding.

It was established that the constitutional model of the modern state objectifies the logical interrelationships of its functional spheres - tasks that are normatively enshrined in the Constitution of Ukraine. And their content mediates the functions of the modern state, which are subject to changes under the influence of external and internal factors.

It was investigated that a number of functions of the state underwent changes in view of the introduction of restrictions during the period of martial law on the constitutional rights and freedoms of man and citizen and the rights and legitimate interests of legal entities, as well as institutional problems in the field of public administration, regulatory innovations in the fiscal sphere, and others.

It was found that the expediency and scope of the application of human rights restrictions takes into account threats to national security and correlates with international documents.

Keywords: modern state, state model, state goal, state tasks, state functions, martial law, constitutional rights of man and citizen, Constitution of Ukraine.